

TA'LIM JARAYONIDA GURUHLAR MUAMMOSI VA UNING AHAMIYATI**Salaydinova Asaloy**

Andijon davlat pedagogika instituti Pedagogika
fakulteti Pedagogika va Psixologiyasi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik va katta guruhlar tushunchasi hamda ularning pedagogik va psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Kichik guruhlarda ishlashning afzalliklari, ta'lim jarayonida guruhli faoliyatning ahamiyati, shuningdek, katta guruhlarini boshqarish va ularning samaradorligini oshirish usullari muhokama qilinadi. Maqolada guruh a'zolari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik, liderlik va ijtimoiy o'rganish jarayonlari bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: kichik guruhlar, katta guruhlar, guruhli faoliyat, ta'lim jarayoni, hamkorlik, liderlik, psixologik xususiyatlar, boshqaruv, samaradorlik.

Kirish. Hozirgi kunda ta'lim-tarbiya jarayonida samarali o'quv muhitini yaratish va o'quvchilarni faol jalb qilishda kichik va katta guruhlar bilan ishlashning ahamiyati oshib bormoqda. Guruhli ishlash o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish hamda mas'uliyat hissini oshirishga xizmat qiladi. Ta'limda kichik guruhlar va katta guruhlar bilan ishlash uslublari bir-biridan farq qiladi va ularning har biri o'ziga xos yondashuvni talab etadi.

Buguni kunda shaxs o'zining kimligini anglashga intilishdan, o'z ruhiy dunyosini va o'zgalar ruhiyatini bilish istagi paydo bo'lishdan, tabiat va jamiyat hodisalarini tushunishga ehtiyoj sezishdan, o'tmish, hozirgi zamon, kelajak haqida mulohaza yuritishdan e'tiboran psixologiya fan sifatida rivojlana boshladi. Psixologik bilimlar juda uzoq o'tmish tarixga ega bo'lsa-da, lekin u fan sifatida falsafadan XIX asrga kelib ajralib chiqdi. Psixologiyani alohida fan sifatida ajralib chiqishga o'sha davrda kishilik

jamiyatida yuz berayotgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy o'zgarishlar sabab bo'ldi, chunki bular ijtimoiy zaruriyatning taqozosi edi. Psixologik holatlarni tadqiq qilish, ya'ni psixika mohiyatini tushunish maqsadida o'sha davrda eksperimental ilmiy psixologik laboratoriyalar vujudga kela boshladi. Etimologik jihatdan "guruh" ikkita ildizga qaytadi: "tugun" va "aylana". XVII asrda guruh atamasi (italyancha groppo, gruppo dan) rassomlar va haykaltaroshlar tomonidan tasviriy materialni tartibga solish usulini belgilashda ishlatilgan bo'lib, unda ko'rinadigan birlikni tashkil etuvchi figuralar yaxlit badiiy tassurot qoldiradi. XVIII asrda, bu so'z ma'lum miqdordagi bir hil jonsiz narsalarni birlashtirish imkoniyatining ko'rsatkichi sifatida keng tarqalgan bo'lib, a'zolari ularni ajratib turadigan ba'zi umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan haqiqiy inson jamoalarini nomlash uchun ishlatila boshlanadi. Biroq "guruh" so'zi bilan belgilangan hodisa keng va ongli ilmiy va psixologik qiziqish mavzusiga aylanguniga qadar butun bir asr o'tdi. Kichik guruhlar bilan ishlash o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish imkonini bersa, katta guruhlar bilan ishlash keng qamrovli mavzularni muhokama qilishda qulaylik yaratadi. Shu bois, har ikki usulni to'g'ri tashkil etish ta'lim jarayonining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Kichik guruhlarda ishlashda foydalaniladigan qo'shimcha metodlarni tahlil qiladigan bo'lsak bulardan qor bo'roni va Galereyani aylanish metodlari va ularning guruhlar o'rtasidagi ta'siri. Qor bo'ron metodi. Ikkiga ajratilgan guruh talabalari bir muammo yuzasidan eng ko'p to'g'ri javoblar topish maqsadida birgalikda muhokama yuritishadi. Har bir to'g'ri javob yumaloqlangan qor ko'rinishida o'sha guruh hisobiga yozib qo'yiladi to'plangan umumiy ballar miqdori asosida guruhlar baholanadi. Galereyani aylanish metodi. Kichik guruhlarining barcha a'zolariga bitta muammo taklif etiladi. Har bir kichik guruh o'zlariga berilgan muammoga belgilangan vaqt ichida fikrlarini yozib, javoblari yozilgan varaqlarini boshqa guruh bilan almashtiradi. Javoblarni olgan guruh ularni baholaydi va tugat bo'lmasa o'z variantlari bilan to'ldiradi. So'ngra guruhlar fikrlari umumlashtirilib, eng yuqori ballga arziydigan to'g'ri va mukammal javoblar tanlab olinadi.

Katta guruhlar uni tashkil etuvchilarning maksadlari fazoviy joylashishlari, psixologik xususiyatlariga qarab, uyushgan va uyushmagan turlarga kichiklari esa o'z navbatida endi shakllanaётgan diffo'z hamda taraqqiyotning yuksak pogonasida kutarila olgan jamoa turlariga bo'linadi. Guruhlarning ijtimoiy psixologiya uchun ayniksa muxim hisoblangai turlariga ta'rif berish va ularning psixologik qonuniyatlarini o'rganishni maksad kilib kuygan holda, bevosita katta guruhlarining ijtimoiy psixologik qonuniyatlarini o'rganishga utamiz. Katta guruhlar psixologiyasiga xos xususiyatlar va ularni ilmiy tadqiq qilish printsiplari.

Katta guruhlar kishilarning shunday birlashmalariki, undagi odamlar soni avvalo ko'pchilikni tashkil etib, ma'lum sinfiy, ilmiy, irkiy, professional belgilar ularning shu guruhga mansubligini ta'minlaydi. Katta guruhlarini tashkil etuvchilar ko'p sonli bo'lganligi va ular hulq-atvorini belgilovchi mexanizmlarning o'ziga xosligi tufayli bo'lsa kerak, ijtimoiy psixologiyada olimlar ko'pincha kichik guruhlarda ish olib borishini afzal kuradilar. Lekin katta kishilar uyushmasining psixologiyasini bilish juda katta tarbiyaviy va siyosiy mafkuraviy ahamiyatiga ega. Bu sohadagi tadqiqotlarning kamligi bir tomondan, aytib utilganidek, ko'pchilikni kamrab olishda qiyinchiliklar bo'lsa, ikkinchi tomondan, katta guruhlar psixologiyasini o'rganishga karatilgan metodik ishlar zaxirasining kamligidir. Masalan, ishchilar yoki zielilar sinfi psixologiyasi o'rganilishi kerak, deylik. Avvalo usha ishchilarning soni ko'p, qolaversa, ishchilarning o'zi turli ishlab chikarish sharoitlarida ishlaётgan, turli iklim sharoitlarida yashayotgan turli millatga mansub kishilardir. Ularning barchasini kamrab oladigan yagona ishonchli metodikani topish masalasi tadqiqotchi oldiga juda jiddiy muammolarni quyadi. Shuning uchuk ham xar bir katta guruhga taallukli bo'lgan asosiy etakchi sifatni topish va shu asosda uning psixologiyasini o'rganish xozircha ijtimoiy psixologiyadagi asosiy metodologik yo'llanma bo'lib kelmoqda.

Bugungi kunda “Ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya” (psixologiya fanlari) dastur yoshlarning olam, jamiyat va insonning o'rganishi psixologik bilimlarga zaruratning mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik qonuniyatlarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining umumiy psixologik

qonuniyatlarini, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami orasidagi munosabat, voqelikni anglashi, olamni psixologik tahlili, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy rolini jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalga oshirishga qaratilganligini harakterlaydi. Jamiyat va insonni o'rganishning shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami orasidagi munosabat, voqelikni anglash, olamni psixologik tahlili, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy rolini jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalga oshirishga qaratilganligi bilan harakterlanadi. Ilmiy bilimlar tizimida sotsial psixologiyaning tutgan o'ri. Predmeti haqida qarashlar. Sotsial psixologiya metodini tushunish umumiy psixologiya va sotsiologiya predmetini tushunishga bog'liqligi. Psixologiya va sotsiologik adabiyotlarda sotsial psixologiya predmetini birdek tushunish yo'qligi. Sotsial psixologiya predmetiga nisbatan mavjud uch nuqtai nazar. Odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va muomala. Ijtimoiy psixologiya qonuniyatlari. Ijtimoiy munosabatlar va shaxslararo munosabatlar tizimida muomalaning o'ri. Odamlar o'rtasidagi kommunikativ jarayonning xususiyati: informatsiyaning harakatlanishi davomida boyishi va rivojlanishi. Shaxslararo idrokning emotsional tomoni, shaxslararo atraksiya ko'rinishi, simpatiya, antipatiyaning turli ko'rinishlarini ochib beradi. Muomala jarayonida o'zaro ta'sir mexanizmlari, odamlar amaliy faoliyati va muomala jarayonida o'zaro ta'sir metodlari va usullarining ahamiyati. O'zaro ta'sir psixologiyasining etnik tomonlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi, shuningdek, shaxslararo idrok aniqligini oshirishdagi amaliy vositalarni qo'llash, ijtimoiy psixologik trening o'tkazish va uning samaradorligini aniqlash kabi jihatlarni yoritishdan iborat. Sotsial psixologik g'oyalar shakllanishi tarixi Ijtimoiy falsafiy va sotsiologik ta'limotlarda ijtimoiy psixologik g'oyalarni rivojlantirishi. Sotsial psixologiyani mustaqil fan bo'lib ajralib chiqishida ijtimoiy, ilmiy va idealogik nazariyalarni yaratish bo'yicha birinchi harakatlar. “Xalqlar psixologiyasi” uni tarixiy sabablari va vazifalari, Lasarus, Shteyntal tomonidan uni programmasi shakllanishi. “Xalqlar psixologiyasi” ga Vilgelm Vundtni maxsus yondashuvi. Omma va olomon psixologiyasi. Tard ishlarida uch manbalarni va uch tugallanishni “Ijtimoiy harakat instinkti nazariyasi” (Mak Daugall). Sotsial

psixologiyani chet eldagi hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan asosiy nazariy konsepsiyasi. Yevropa sotsial psixologiyasida katta guruhlar va ommaning ijtimoiy jarayonlarini tahlil qilishga qiziqishning uyg'onishi.

Qolaversa, katta guruhlar jamiyatning tarixiy taraqqiyoti mobaynida shakllangan guruhlar bo'lgani uchun ham har qanday guruhni o'rganishdan oldin, xoh bu sinflar bo'lsin, xoh millatlar yoki xalqlar psixologiyasi bo'lsin, uning xayot tarzi, unga xos bo'lgan odatlar, udumlar, an'analar o'rganiladi. Ijtimoiy psixologik ma'noda, xayot tarznni o'rganish deganda, u yoki bu guruhga ta'alluqli bo'lgan kishilar o'rtasida amalga oshiriladigan muloqot tiplari, o'zaro munosabatlarda ustun bo'lgan psixologik omillar, qiziqishlar, qadriyatlar, ehtiyojlar va boshqalar nazarda tutiladi. Ana shularning umumiyliigi tufayli har bir shaxsda, ya'ni u yoki bu katta guruhga mansub bo'lgan shaxsda tipik xislatlar shakllanadi. Masalan, 90 yillarning yoshlariga xos bo'lgan tipik sifatlar ana shular o'rtasida keng tarqalgan urf-odatlar, moda, so'zlashish xususiyatlari, qadriyatlar, qiziqishlar va hokazolar tufayli shakllanadi. Shuning uchun ham 20 yoshli kishining psixologiyasini tuliq ravishda o'rganish uchun undagi bilish jarayonlarining o'ziga xosligi, shaxsi, xarakteri va individual psixologik xususiyatlaridan tashqari, yana unga o'xshash yoshlarda ustun bo'lgan psixologik xislatlarining qanchalik namoyon bo'lishini, u mansub bo'lgan va asosan vaqtini o'tkazadigan guruhlar psixologiyasini, milliy sifatlarini ham nazarda tutish va ularni o'rganish zarur. Bu degani, har bir shaxs ongida uning yakka, alohida orttirgan shaxsiy tajribasiga aloqador psixologik tizimlardan tashqari, uning qaysi millat, elat sinfi mansubligi singdirilgan psixologik tizimlar ham mavjuddir va uni ilmiy tadqiqotchi inkor etmasligi kerak.

Xulosa. Kichik va katta guruhlarda ishlash pedagogik jarayonda muhim ahamiyatga ega bo'lib, har bir guruh shakli o'ziga xos xususiyat va yondashuvlarni talab qiladi. Kichik guruhlarda ishlash o'quvchilarning individual imkoniyatlarini ko'proq ochishga, faollikni oshirishga va samarali muloqot qilishga yordam beradi. Katta guruhlarda esa umumiy maqsadga erishish uchun sinergiyani shakllantirish, turli fikrlarni jamlash va kengroq ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Komenskiy YA.A. Buyuk didaktika. -T.: O'qituvchi, 1975.
2. Ojegov S.I. Slovar russkogo yazyka. -M.: Russkiy yazik, 1983.
3. Sattorova, I. M., & Abdulmadjidova, M. (2021). Zamonaviy ilm-fan va sud jamiyat taraqqiyotidagi o'rni. *Fan va ta'lim* , 2 (12), 609-616.
4. Abdullayeva, S.H.A.S.H., & Abdulmadjidova, M.A.M (2024). BO'LG'USI PEDAGOGIYALARNING KASBIY KOMPITENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING IJTIMOY PSIXOLOGIK JIHATLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal* , 1 (4), 315-318.
5. Abdulmadjidova, M., Sotvoldiyeva, I., & Abdujabborova, S. (2024). IJTIMOYILASHUV JARAYONIDA MAKTABGACHA YOSH DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISH. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(4), 603-605.
6. qizi Xabibullayeva, S. S., & qiz Abdulmadjidova, M. D. (2023, January). TEZKOR QAROR QABUL QILISH-HOZIRGI ZAMON MUHIM TALABI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 45-49).
7. Abdulmadjidova, M., & Mamarasulova, S. (2024). SHAXSDAGI INTERNET VA KOMPYUTER OYINLARIGA TOBELIKNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(4), 647-648.
8. Abdulmadjidova, M., & Sattorova, I. M. (2021). O'smirlar o'ziga xos nizoli muammolarni bartaraf etishda hamkorlik masalalari. *Fan va ta'lim* , 2 (12), 602-608.
9. Abdulmadjidova, M., & Umaraliyeva, N. (2024). GLOBALLASHUV DAVRIDA INTERNETNING YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(4), 665-666.